

Ger SCHOOK, *Peter Benoits Onrust - Hertoetst aan oud beproefd en nieuw onder de hand gekomen materiaal* 1980. Antwerpen, Metropolis, 1983, 272 pp.

Het geijkte Benoit-beeld dat ons de musicus en dirigent voorstelt als de grote romantische Vlaams-nationalist, die zijn hele leven dit ideaal met grote hardnekkigheid heeft gediend en — als evenknie van Conscience — „zijn volk leerde zingen”, die de melodie voor het thans vergeten „*Mijn moederspraak*” en voor de iets minder vergeten „*Van Rijswijk-marsj*” („Hij vleide geen groten ter wereld...”) schreef en, die de gezeten Antwerpse burgerij tot meezingen van *De Schelde*, *De wereld in*, *De Rubenscantate* en zoveel meer cantates en oratoriums bracht, heeft in de laatste decennia heel wat deuken opgelopen en dreigt bij de jeugd geheel vergeten te raken. In een groots maar moeilijk boek heeft de nestor van onze Vlaamse literaire geschiedschrijving van de negentiende eeuw, ter voorbereiding van het Benoitjaar 1984, gepoogd een psychologisch beeld van de romantische lyricus, componist, dirigent en geweldenaar, of liever van de mens Peter Benoit op te roepen.

Groots, omdat hij vertrekt van een diepgaande en uitermate gedetailleerde, atomistische kennis van het Vlaamse, het Belgische en het Westeuropese

kunstleven. Om de bladzijde komen flitsen voor of getuigen noten van zijn belezenheid en vertrouwdheid op het gebied van opera, muziek, schilderkunst en journalistiek, iets wat in onze generaties, die veel minder opgevoed zijn in het Franse cultuurpatroon van vóór 1914, deerlijk aan het vervagen is en straks wellicht onbekend en onbestaande zal worden.

Moeilijk, omdat de hier aangewende taal en stijl een „spreken in tussenzinnen” is, met allusies, verwijzingen en suggesties die voor intimi nog te volgen zijn, maar voor minder vertrouwden met Peter Benoits universum wel eens onoverbrugbaar zouden kunnen blijken. Ook en vooral moeilijk echter, omdat hier al schrijvende sporen worden gezocht, alternatieven worden ontworpen en schakels en vergelijkingspunten worden geschetst die in hun geheel niet steeds — soms zelfs bijna niet — door documenten en feiten worden gestaafd of bevestigd.

We zijn geneigd te stellen dat hier Ger Schmooks vruchtbare fantasie, gesterkt door zijn aanvoelings- en inlevingsvermogen in zijn geliefde negentiende eeuw, een panoramisch beeld van de hele tijd, sfeer en omgeving rond de Harelbeeks-Brussels-Antwerpse meester heeft ontworpen dat slechts raakpunten en raakvlakken met de historische werkelijkheid bezit en voor de rest geconstrueerd wordt als een brug met pijlers in het landschap, of als een schrijven en denken langs lijnen der verbeelding. Maar dan wel van een utopische kracht en een menselijke waarde die het rationele, het mathematische, het bewijsbare overstijgt.

Hoeven we hierna nog wel stil te staan bij de al bij al toch wel chronologisch gehouden behandeling van Benoits leven en psychologie? De dorre en beuzen feiten opsommen? Het vaststaande scheiden van de vele vraagtekens en onopgeloste problemen die rond Benoits geheimzinnig leven en gedrag nog steeds cirkelen?

In Ger Schmooks psychografie — hij noemt het ook „klankbord” of „introspectie” — zit een heel leven van Benoit-onderzoek geïncorporeerd, begeleid door oude en nieuwe manuscriptenjacht en moeizame studie (het „Liefdedrama aan zee”, „Hij en Zij” bijv.), door hernieuwde lectuur van archiefstukken en correspondentie in het A.M.V.C., het Stadsarchief met de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen, de Koninklijke Bibliotheek te Brussel en het Benoit-museum te Harelbeke, terwijl daarnaast ook de hele Benoitstudie sedert een halve eeuw, met Aug. Corbet, André M. Pols, Fl. van der Mueren, Ch. van den Borre, M. Th. Buysens, Lode Zielens, Jan Christiaens, Paul Vandebuerie, Harry Cox en zovelen meer kritisch bekeken wordt. De Benoit die ons uit dit alles tegemoet treedt, is aanvanke-lijk het dorpskind, dat in een patriarchale en kunstzinnige maar arme familie opgroeit en onderwijs te Harelbeke en te Desselgem ontvangt, tot hij door zijn vader maar vooral door meester Carlier ingewijd wordt in de muziek en instrumentenleer en meegenomen naar Antwerpen en Brussel om er de „grand opéra” te leren smaken. Na dit muzikale bad hoeft het geen ver-

wondering te wekken dat hij bewust mislukt als leerling-onderwijzer aan de Normaalschool te Lier en als 16-jarige naar het — zoals de rest van Brussel en het kunst- en muziekleven — geheel verfranste conservatorium trekt, bij Fétis studeert en er zeer spaarzaam moet leven : tot 1852 op logies in een school voor doofstommen en daarna blijkbaar elders. Hoe hij er voor zijn twee jongere broers probeert te zorgen en van moeder regelmatig directieven en vermaningen krijgt op het gebied van verantwoordelijkheidszin, plichtsbefef, dankbaarheid en burgerlijk fatsoen. Dat hij hiertegen in zijn (uiteraard óók in het Frans gestelde) brieven naar huis af en toe rebelleert, maakt hem wel sympathiek.

Die hele Brusselse periode zal — onderbroken door een reis in 1858 als Prix de Rome naar Duitsland en een verblijf te Parijs van 1859 tot 1862 (waar hij in het muzikale Mekka van de 19de eeuw redelijk wel slaagt maar niet definitief kan doorbreken) — vijftien jaar duren.

Van veel Vlaamse contacten is te Brussel geen spoor : het duurt tot 1855 vooraleer hij Kats ontmoet en tot 1857 vooraleer hij Emm. Hiel en de „Vlamingen Vooruit” leert kennen : van dat ogenblik lijken wel zijn volgehouden contacten met de hoofdstedelijke liberale en vrijzinnige vereniging te dateren en wordt Hiel zijn belangrijkste librettist.

Wat heel duidelijk wordt, is Benoits mislukt affectief leven. Na een kennismaking met Flore Wantzel in 1854 huwt hij met haar pas in 1863, maar lijkt niet gelukkig. Zijn vrouw dwaalt verder als een bleke schim door zijn leven en duikt af en toe op te Antwerpen : was zij de reden waarom hij in 1864 naar de metropool uitweek ? Ondertussen lijkt hij toch een hartstochtelijk man, die ook te Antwerpen in een eerder onvaste maatschappelijke situatie verkeert en vruchteloos, maar permanent, op zoek lijkt naar de Ene begrijpende en luisterende ziel. Het lied „Mijn hart is vol verlangen” getuigt daarvan. Ook het feit dat hij tot 7 jaar voor zijn dood geen vast of officieel adres heeft en zwerft, is symptomatisch. Toch breekt hij te Antwerpen door als directeur van de muziekschool (1867), die hij met veel tegenkanting tot Koninklijk Vlaamsch Muziekconservatorium (1897) kan verheffen. Als dirigent van het Vlaamsch Lyrisch Tooneel wordt hij door gelovigen en vrijzinnigen gezocht en verwend : denken we aan de familie Teichmann en vooral aan Constance enerzijds en aan Julius de Geyter, Max Rooses, Jan van Beers, Gustaaf de Deken en Eugene van Oye anderzijds.

Dat veel vrouwen hem bewonderden, blijkt uit Ger Schmooks rijkelijk gestoffeerd boek ; aanvankelijk wilde Schmook zijn boek zelfs „Peter en de vrouwen” noemen ! Er duiken doorheen de jaren namen op als Marie Sasse, Constance Teichmann, Angèle Tailhardot, Amanda Selb, Marie Meert, Agnes Mertens, Cecile Ameye, Julie Pfötzer, Joanna Catharina Verstraeten en Valentine Ledelier : momenten van vervoering ongetwijfeld, geestelijke of lichamelijke contacten, en beslist eerder inspiratiebronnen voor het componeren dan sexuele verwickelingen. Hier worden complexe verhoudingen tussen

fysisch en karakterieel getekende mensen uit de hogere bourgeoisie en het volk zo goed mogelijk belicht.

Benoits flamingantisme — vanaf 1864 is het uit met Pierre L.C. en wordt hij eenvoudig Peter — wordt hier veel minder behandeld. Wel heeft Ger Schmook oog voor de mentaliteit van de Victoriaanse wereld, voor de preutsheid en de hypocrisie, voor de problemen van het maatschappelijk opklimmen van de dorpsjongen naar de stedse society en wijdt hij uitvoerig aandacht aan het probleem van Benoits contacten met de vrijmetselarij te Brussel en te Antwerpen, zonder dat men kan stellen dat het probleem definitief opgehelderd is. Het blijft een cirkelen omheen het probleem.

Ideologisch lijkt hij een Vlaams vrijzinnige, die via zijn muziek en de hem toevallende opdrachten toch getuigt van een vage religiositeit en een geloof aan God. Wellicht valt zijn positie het best te bepalen in het luchtledige, de aarzelende ruimte tussen geloof en ongelooft, waarbij de balans nu eens doorsloeg aan de ene en dan weer aan de andere zijde. Psychologisch is hij wel duidelijk een „levensman” (zoals Schmook hem karakteriseert), geklemd en beklemd door het officiële leven dat hem materieel toelaat te bestaan, maar die in zijn hart volkser voelt. Ook effectief en affectief wordt hij gedragen door dat volk, dat wist hier een kunstenaar gevonden te hebben die zijn talent bewust in dienst van Vlaanderen gesteld had, zodat men van Benoit — als levenswekker en pendant van Conscience — onthouden heeft „dat hij zijn volk leerde zingen”.

Achteraan komen een aantal interessante, nieuwe of voor de bewogen levensloop of de artistieke visie van de componist verhelderende gegevens of tabellen voor.

Dit boek, met grote zorg en liefde geschreven door de ruim 85-jarige auteur, heeft helaas van drukkers- en uitgeverszijde niet dezelfde inzet gekregen: een zeer sombere zwarte kaft met witte letter en een slordig zetsel, dat af en toe schijnt losgevallen te zijn over de bladzijde. Een beduidend aantal zetfouten ontzien het geheel en zijn wellicht symptomatisch voor de huidige crisis in de Vlaamse uitgeverwereld.

Ada DEPRez

1. Ada DEPRez en Mario BAECK, *Nederduitsch letterkundig jaarboekje 1834-1875* (157 p. - 400 fr.)

2. Ada DEPRez en Lut TROCH, *Studenten Almanak 't Zal wel gaan 1854-1899 en Noord en Zuid 1856-1858* (146 p. - 370 fr.)

Gent, Cultureel Documentatiecentrum 't Pand, Onderbergen 1.

Naast de reeks „Gentse Bijdragen tot de Literatuurstudie”, die professor Ada Deprez in 1982 lanceerde, heeft ze ook een „Bibliografie van de

Vlaamse tijdschriften in de negentiende eeuw'' opgezet. Daarin zullen zoveel mogelijk van de ca. 140 culturele en literaire tijdschriften aan bod komen die in Vlaanderen verschenen tussen 1800 en 1900 of doorlopend tot uiterlijk 1914. Zo zal een schakel worden gelegd met de bibliografie van tijdschriften uit de 20e eeuw, die onder meer al door Roemans en Van Assche is verwezenlijkt.

De eerste twee publikaties in de nieuwe reeks zijn veelbelovend. Ze bevatten niet alleen voor elke aflevering een opsomming van auteurs en titels, met de inhoud en het genre van iedere bijdrage. Auteurs- en trefwoordenregisters ontsluiten het corpus, en bevatten de nodige verwijzingen, bijvoorbeeld van pseudoniemen naar auteursnamen en omgekeerd. Bovendien werden de behandelde almanakken gesitueerd en het genre zelf van de literaire almanakken voorgesteld.

In het vooruitzicht voor 1984 staan al een reeks andere tijdschriften : de *Nederduitse Letteroefeningen*, de *Bijdragen van de Gazette van Gend*, het *Kunst- en Letterblad* en *De Eendragt* uit Gent, *Het Taelverbond* uit Antwerpen.

Het is een grootscheeps opzet, met steun van het Fonds voor Kollektief Fundamenteel Onderzoek aangevat en met medewerking van (onder andere ?) de Universitaire Faculteiten Sint-Aloysius te Brussel. Hier wordt een instrument geschapen dat elk onderzoek betreffende de Vlaamse literatuur, ja betreffende heel het Nederlandstalige cultuurleven in België in de 19de eeuw, bijzonder zal vergemakkelijken. Onder meer de studie van de Vlaamse Beweging, waarin 't *Zal wel gaan* een belangrijke rol speelde, zal erdoor gestimuleerd worden. Laat ons hopen op voldoende volharding, medewerking en ondersteuning !

Lode WILS